

“

Hem d'entendre la gestió documental com a garantia dels drets dels ciutadans i com a control dels deures de l'administració

Vicenç Ruiz fotografiat recentment a Barcelona. JOSEP LOSADA

I per què aquest retard?

La Llei d'Arxius està feta des del Departament de Cultura, que és qui encara ara té competències, i es va veure com una qüestió sectorial, com la simple gestió del patrimoni documental. Una idea que avui dia encara preval en molts àmbits i que explica com, en els quaranta anys de democràcia, s'han desenvolupat les estructures arxivístiques del país. Tenim una xarxa d'arxius comarcals que, de fet, aquest ja era un projecte de la Mancomunitat -aquí sempre anem arrossegant projectes de cent anys enrere- i fa cent anys aquesta xarxa podia més tenir sentit, perquè estava adreçada a l'àmbit de la cultura i del patrimoni i vinculada a la reivindicació nacional. Però ara ens trobem que aquesta xarxa, que per llei ha d'existir i que depèn de la Generalitat, encara no s'ha acabat de desenvolupar, falten un parell d'arxius comarcals. I a més té una estructura arxivística infradotada. La fotografia tipus d'un arxiu comarcal és director i un administratiu, i obviament això dificulta molt entendre l'arxiu com una estructura activa.

Passa el mateix en l'àmbit municipal?

Per llei, des del 2001, si un municipi té més de 10.000 habitants hi ha d'haver un servei d'arxiu, com a mínim amb un tècnic. Encara n'hi ha que no el tenen, però en essència l'àmbit municipal sí que ha entès aquesta funció. És l'administració més propera al ciutadà, per tant ha entès que o té la casa ben endreçada o no pot donar un bon servei. Hi ha ajuntaments grans que hi han apostat, com Girona, Barcelona o Terrassa, on els arxius estan treballant des de fa anys en aquesta integració de la gestió documental, el que s'anomena *back office*, és a dir, tots els tràmits administratius amb el ciutadà, a fi de garantir una relació fluida. Amb la Llei de Transparència, les noves lleis de procediment administratiu electrònic, i sobretot el Pacte Nacional de la Societat Digital, tot això està fent evident aquesta funció que nosaltres des del sector reclamàvem des de fa anys.

S'han de democratitzar i els arxius?

Sí, és necessari per consolidar la democràcia. Si mirem els índexs de percepció de la corrupció, veurem que els països on és més baixa -Nova Zelanda, Finlàndia i Dinamarca...- que a més són països amb una població molt similar a Catalunya, obviament tenen molt certat de premsa i tot allò que en general pensem que és indispensable per lluitar contra la corrupció, però també tenen una estructura arxivística autònoma, que no està barrejada amb biblioteques i museus, i que té una gran capacitat per auditar i per establir controls sobre la gestió documental en tota l'admi- ➤

“

Hem hagut d'esperar 16 anys perquè s'entengui que això de la informació pública ens afecta a tots

“

La xarxa d'arxius comarcals és un projecte que encara no s'ha desenvolupat del tot i a més està infradotada

“

Una estructura arxivística forta i autònoma és indispensable per lluitar contra la corrupció

Vicenç Ruiz

Vicepresident de l'Associació d'Arxivers-Gestors de Documents de Catalunya, Ruiz defensa els arxius i la gestió documental com a estructures que han de garantir la salut democràtica i que s'han d'obrir a la participació ciutadana

IRENE CASELLAS

● En el segle XXI quin és el paper dels arxius?

A Catalunya vam començar el segle amb la Llei 10/2001 d'Arxius, on ja es recollia tot el que ha de ser un arxiu modern: el foment de la bona gestió de la informació. Es tracta de gestionar la documentació pública des del primer moment. L'arxiu comença des que es presenta una sol·licitud o des del moment en què l'administració informa el ciutadà, i les evidències documentals

s'han de gestionar correctament. Primer, per garantir l'eficiència de l'administració o de qualsevol organització. I en segon lloc, perquè hem d'entendre la gestió documental com a garantia dels drets dels ciutadans i com a control dels deures de l'administració. Fa dos o tres anys que es parla de transparència, de rendició de comptes i de participació ciutadana com a eimes essencials per mantenir la salut democràtica... Però això fa 16 anys que la llei dels arxius ja ho deia: hem estat esperant tot aquest temps que políticament i civílicament s'entengues que això de la informació pública és una qüestió que ens afecta a tots.

La informació pública és de tots, per tant tots tenim dret a saber com es gestiona i així coneixerem com funciona l'administració

Administració, més enllà de l'àmbit de la cultura. En aquests països s'ha entès que la gestió de la informació pública és quelcom integral i que hi participen tots els agents: juristes, tecnòlegs, polítics, arxivistes... i sobretot la ciutadania, perquè si no, no funciona. Són exemples interessants a tenir en compte ara que ens estem plantejant crear o no un estat. Perquè un estat nou ha de ser evidentment eficient i modern, si ha de ser un calc de l'Espanya del segle XIX i XX, potser no cal cap mena de procés...

Falla la part dels ciutadans? La gent sap que hi ha arxius?

Aquest és un aspecte que fa temps que reivindicuem: aprofitar la capacitat d'alfabetització en informació pública que tenen els arxius. El ciutadà moltes vegades no sap què es fa als arxius perquè ningú l'hi explica. Hem de canviar la idea de servei d'arxiu i passar a la de comunitat d'arxiu: la ciutadania ha de participar activament en com es dissenya i com es gestiona la informació pública. Entenem que precisament per obrir el govern s'han d'obrir els arxius. Això vol dir que la ciutadania participi a decidir el tipus d'informació –expedients, llicències d'obres, plans urbanístics...– que es recull, s'elimina o es preserva.

Però això no està marcat per llei?

Evidentment està patat, a Catalunya des de fa més de vint anys funciona la Comissió Nacional d'Accés i Avaluació, i a més amb la Llei de Transparència i la Comissió de Garanties, es garanteix que no hi hagi un ús irregular de la informació i que no es pugui eliminar documentació sense que estigui valorada. Però precisament en aquest context de govern obert s'hauria d'intentar que la mateixa ciutadania entengui com es gestiona aquesta informació, fins i tot que hi participi. No parem de dir que la informació pública és de tots, per tant tots tenim dret a saber com es gestiona. Així realment coneixerem com funciona l'administració. Un dels problemes, quan es parla d'obrir el govern, és que òbviament els ciutadans no saben com funciona. I com pots fer participar algú d'alguna cosa si no sap com funciona? L'hi hauràs d'ensenyar... I, al final, la màquina que fa funcionar l'administració és la gestió documental. Els coneixements que els arxivistes han de tenir –una mica de coneixement jurídic, una mica de tecnològic, molt de coneixement d'avaluació documental i de quins són els requeriments perquè la informació sigui autèntica, íntegra i fiable...–, tot això és fonamental en una societat com l'actual en què tot és líquid i vivim en la postveritat... És indispensable per saber si ens prenen el pèl.

L'arxiu, per tant, és una eina política?

Al final l'arxiu és política quan entenem la política de manera rellevant, no com la política dels partits. Els arxius són eines molt potents, que des de fa 5.000 anys els estats han utilitzat com a eines de poder. Han es-

tat sempre eines de control i ara això s'ha de revertir, han de passar de tecnologia de domini a eina de cogovern. Tota la ciutadania hauria de poder gaudir d'aquesta eina, en el sentit de transparència, de control i de rendició de comptes.

L'era digital ho facilita?

El món digital és una tecnologia, allò que és important és què decidim fer amb aquesta tecnologia i com la fem servir. La qüestió és prèvia: com es gestiona la informació, ja sigui analògica o digital? És diferent controlar la informació per reprimir o controlar la informació per donar servei. La tecnologia és la mateixa, però la intencionalitat política fa que el resultat sigui diferent. En funció de les decisions que es prenen pots tenir una estructura arxivística de servei a la ciutadania o una estructura arxivística dedicada al poder, més tancada i opaca, un cas de corrupció, que és el que s'ha vist a través de la història.

Els arxius també són importants en el sector privat?

El marc normatiu obliga empreses i organitzacions privades a tenir la informació emmagatzegada i a conservar, com a mínim durant un cert període de temps, les evidències del seu negoci. Però anant més enllà, qual-sevol empresa que vulgui ser competitiva i eficient ha de tenir ben gestionada la seva informació. Si entén que la informació és un actiu estratègic podrà desenvolupar la seva tasca molt millor i podrà estar al cas de les seves fortaleses i de les seves febleses. Ara s'estan creant figures com la de *document controller*, que van en aquesta línia, en què la governança de la informació té tota mena d'èxits, des de protecció de dades fins a requeriments d'autenticitat, preservació i avaluació...

Precisament estem en un moment en què hi ha un volum d'informació i de dades enorme i pertot arreu...

Els arxivistes, el que oferim amb el nostre

Avaluar en funció del context

Tal i com explica Vicenç Ruiz, la informació ja no s'avalua en funció de si servirà o no per estudiar el passat, ja que s'ha vist que les modes historiogràfiques canvien. "Ara avaluem en funció de com s'ha generat i per què s'ha generat un document en un context determinat i pels interessos socials d'aquell moment. Ja fa anys i països que la professió elabora aquesta doctrina sobre la rellevància en funció no del que es pugui decidir i l'àmbit històric i cultural, sinó del moment en què es genera la informació".

coneixement de tota la vida, que evidentment actualitzem amb les noves tecnologies, és aquesta capacitat d'avaluar què és allò significatiu i què no ho és per a la teva activitat o el teu negoci. I a més, aportant els requeriments per fer-ho creïble, que la informació sigui autèntica, fiable i que es pugui preservar i ser accessible tot el temps que sigui necessari. Tot això per aprofitar les oportunitats del *big data* –si tens els algorismes que et permetin treballar-ho, perquè evidentment aquesta feina no pot ser manual sinó automatitzada– i fins arribar a allò que ja es comença a anomenar *small data*, allò que has d'aconseguir i que sigui realment significatiu per al teu negoci. Són les dades que realment et servirán per tirar endavant i aprofitar les oportunitats, són dades d'una gran qualitat. En aquest món en què tot es mesura a un nivell quantitatiu –els milers de clics que fas en una web, els centenars de milers de *likes* al Facebook...– allò que nosaltres acabem aportant és la qualitat: garantir que la informació realment vital sigui de qualitat. Tot això amb les noves tècniques del *big data*, de la mineria de dades, la intel·ligència artificial, el *blockchain*...

Què és el blockchain?

És un mecanisme d'arxiu que et permet la seguretat absoluta que no es pot modificar un contingut sense que en quedi evidència. Hi ha ISO de gestió documental que es dediquen a això, a garantir que si s'altera el contingut d'una documentació en quedi evidència. Però a més el *blockchain* ho fa de manera descentralitzada, i això és la novetat. Garantir la integritat, l'autenticitat i que quedi constància dels canvis ja ho fem, els arxivistes, però és fa amb arxius centralitzats, controlats. El *blockchain* fa que des d'una igualtat entre tots els usuaris es garanteixi aquesta seguretat i aquesta integritat de la informació. Aquest és un tema que precisament es tractarà al congrés que es farà els dies 4, 5 i 6 de maig a Reus.

Quin serà l'eix principal d'aquest setè Congrés d'Arxivística i Gestió Documental?

El congrés és biennal i fa dos anys el vam dedicar a la preservació digital, que també és un tema òbviament cabdal. D'allà va sortir el clam, la necessitat, de tenir dissenyat ja d'una vegada a Catalunya un pla de preservació digital, que ara encara no existeix. Hi ha projectes, però mai no s'han assegut a la taula tots els agents: Generalitat, diputacions, ajuntaments... Ara bé, el congrés d'aquest any el dediquem a la gestió documental, que és una metodologia que ja s'aplica des dels anys noranta a Catalunya amb aquesta clau d'arxiu modern, de gestió de les evidències des del minut i fins a la seva preservació o eliminació. Hem de veure com s'adequa ara a aquest nou context del govern obert, de la societat digital, del món de les empreses... Tindrem un part de reflexió teòrica, però sobretot exposarem solucions concretes que

oferim el nostre sector a totes aquestes necessitats. És un congrés on es parlarà de gestió de riscos, de gestió de qualitat... Als nostres congressos solen tenir gairebé 300 inscrits no només d'aquí. Hi ha ponents internacionals i s'exposen experiències d'arreu del món.

L'arxivística catalana està ben situada en el terreny internacional?

Si, tenim representació contínua al Consell Internacional dels Arxius, a la sectorial d'associacions. I tenim tècnics en l'àmbit de la fotografia que tenen reconeixement internacional. Podem treure pit, malgrat les mancances de dotació pressupostària i sobretot de manca de visió estratègica de com encarar els arxius en el segle XXI, perquè encara pesa molt el concepte patrimonialista. Però en definitiva el que volem fer al congrés és el marc més ampli de la governança de la informació, que inclou des de la gestió documental fins a la gestió de processos, transparència, protecció de dades, explotació de la informació, *open data*... Ha de quedar clar que la gestió documental és l'element fonamental, l'estructura base que després permetrà anar enriquint en forma de capes la gestió de la teva informació.

Hem de veure la informació com una matèria primera processable?

Plantejant aquesta pregunta: la informació que genera la teva activitat vols que sigui autèntica, fiable, íntegra? Doncs aplica gestió documental i a partir de llavors podràs anar enriquint aquest actiu... I òbviament, avui dia, quan parlem de documents –i això ha de quedar molt clar– parlem de dades. A vegades es contraposa document a dada i és veritat que no són la mateixa cosa, però no són excloents, al contrari. El document, com a concepte intel·lectual, és allò que aporta la seguretat jurídica, la fiabilitat, a les dades. Sobretot en l'àmbit de l'administració, on allò que garanteix el valor legal i jurídic de tots els actes de l'administració són els documents. Com a anècdota, al judici contra Luis Bárcenas, la jutgessa li demanava si tenia documentació que demostrés que havia aconseguit tants de diners, i ell deia que no tenia documentació, que tenia "informació i dades". Això, se sent molt en àmbits de govern obert: "Documents no: informació i dades". Però la informació i la dada, sense un referent que li doni valor, al final la pots manipular de manera que pots crear un relat, i no es tracta d'això, es tracta de retre comptes i generar evidències, i això és el que fem als arxius. Insisteixo, no creem relats, això ja ho fan els historiadors, els polítics o qui sigui, sinó que gestionem

Què és important?

Un arxiu, segons Ruiz, ha de ser una eina de construcció conjunta d'un nou tipus de govern i per tant d'un nou tipus de societat. El ciutadà ha d'entendre que la informació pública és seva i ha de tenir-hi accés. Per tant, no es pot dir que hi hagi fons o documents més importants que altres. La seva importància depèn de cadascú. Un pergamí del segle XI no tindrà cap importància, o bé la tindrà tota, en funció de l'estudi que se'n faci. I una factura d'avui en dia pot ser absolutament irrellevant o pot ser la clau d'una trama de corrupció.

evidències i garantim el context i la rendició de comptes. Aquesta anècdota de Bárcenas exemplifica molt bé aquesta fluïdesa en què vivim actualment i en què que tothom pot interpretar la informació com vulgui. Al final el que necessitem és un referent. I l'arxiu és el context en què es genera aquesta informació, però és un context fiable, creïble, perquè té una metodologia al darrere que ho garanteix.

Llavors, com s'han de democratitzar els arxius?

S'ha de tractar el patrimoni documental com a informació i contextualitzada perquè tothom l'entengui. I a partir d'aquí cadascú en funció dels seus interessos la interpretarà com vulgui. Però hem de democratitzar els arxius. És a dir, ja n'hi ha prou de commemorar esdeveniments i fites de la història amb una exposició o amb un llibre... si tenim els documents!!! El que hem d'aconseguir és fer-los accessibles realment... Evidentment que hi ha d'haver el filtre de l'historiador, del museòleg o de l'expositor, però això és només una part, hem de garantir que sempre hi pugui accedir directament el ciutadà. Igual com el ciutadà també reclama poder accedir ara a la informació que es genera avui en dia. El ciutadà ja no es creu la fotografia del portal de transparència, ara vol veure la factura, vol veure el pressupost... Això que s'està fent en l'àmbit administratiu fem-ho igual en el de la informació històrica, que al final també és informació pública. Això d'una banda; de l'altra, si s'estan creant aquesta plataformes de participació tipus Decidim Barcelona o Pressupostos Participatius, fem que aquesta obertura no es quedi només a la superfície.

Per exemple...

Que arribi fins al moll de l'os, fins a la gestió documental, perquè nosaltres des dels arxius tenim la capacitat d'alfabetitzar la ciutadania d'una manera potent. Tenim les eines: quadres de classificació, esquemes de metadades, catàlegs de serveis... tot això és el que la gent ha d'entendre i ha de saber utilitzar perquè llavors no vingui un polític i digui "Miri, és que només tenim aquesta informació". Se li ha de poder contestar: "Doncs no, resulta que aquesta informació forma part d'una sèrie documental, que la teniu des de fa tants anys, perquè aquí hi ha la codificació, i jo vull la informació completa". Ara bé, fins a quin punt al polític això li interessa? Això seria un altre tema. Un tema que explicaria la deixadesa de segons quins aspectes dels arxius i també com s'està treballant el govern obert, que sembla només de cara a la galeria.

Els arxivistes no creem relats, això ho fan els historiadors i els polítics, sinó que gestionem evidències i garantim la rendició de comptes

El ciutadà ja no es creu la fotografia del portal de transparència, ara vol veure la factura, vol veure el pressupost...

Els arxius han estat sempre eines de control i ara això s'ha de revertir, han de passar a ser una eina de cogovern